

RANG MASSASI MASALASI TASVIRIY SAN'AT NUQTAI NAZARIDAN: NAVOIY ASARLARIDA TADQIQOT

Qutliyeva Mahbuba Bekpulatovna

Navoiy davlat universiteti

“Tasviriy san’at va muhandislik grafikasi” kafedrası

Anatatsiya: Ushbu tadqiqotda rang massasi masalasi tasviriy san’at nuqtai nazaridan Alisher Navoiy asarlarida tahlil qilinadi. Tadqiqot jarayonida Navoiy ijodidagi badiiy obrazlar, ranglarning vizual ifodasi va ularning kompozitsiyadagi muvozanati o’rganildi. Rang massasi orqali asardagi ruhiy holat, estetika va badiiy ma’no shakllanishi, shuningdek, kompozitsion yechimlarning tasviriy san’at aspektida tahlili amalga oshirildi. Tadqiqot natijalari rang massasi bilan ishlashning nazariy va amaliy jihatlarini aniqlashga, shuningdek, o’quv jarayonida san’at pedagogikasida qo’llanish imkoniyatlarini ochib beradi.

Kalit so’zlar: Rang massasi, tasviriy san’at, Navoiy asarlari, badiiy obraz, kompozitsiya, vizual ifoda, estetik tahlil, san’at pedagogikasi.

Tasviriy san’atda rang massasi masalasi nafaqat vizual estetik qadriyatlarni ifodalash, balki badiiy obrazning ruhiy va kompozitsion muvozanatini yaratishda muhim omil sifatida qaraladi. Rang massasi tushunchasi san’atshunoslikda ranglarning joylashuvi, o’lchami, zichligi va ular orasidagi nisbatlar orqali asardagi umumiy kayfiyat, ritm va kompozitsion uyg’unlikni belgilash imkonini beradi. Shu nuqtai nazardan, rang massasi masalasi nafaqat tasviriy san’at asarlarida, balki adabiy asarlarda ham badiiy ifodaning muhim vositasi sifatida tahlil qilinadi. Alisher Navoiy ijodi o’zining boy badiiy tasvirlari, obrazlarning chuqur psixologik tahlili va ranglar bilan ishlashdagi o’ziga xos uslubi bilan ajralib turadi.

Navoiy asarlarida rang va yorqinlikning tasviriy ifodasi uning g’azal va dostoni matnlarida ham seziladi. Rang massasi orqali shoir asardagi ruhiy holatni, obrazlarning hissiy kayfiyatini va voqelikni vizual tushunishni shakllantiradi. Tadqiqotda rang massasi tushunchasi bilan bog’liq san’atshunoslik va estetik nazariyalar tahlil qilinib, ularning Navoiy ijodiga tatbiq etilishi o’rganiladi. Shu bilan birga, rang massasi va kompozitsiya o’rtasidagi o’zaro bog’liqlik, ranglarning kontrast va uyg’unligi orqali badiiy obrazlarning chuqurligi qanday oshirilishi masalasi ham diqqat markazida turadi.

Mazkur tadqiqotning asosiy maqsadi – rang massasi fenomenini tasviriy san’at nuqtai nazaridan Navoiy asarlarida tahlil qilish, ularning badiiy obrazlarni yaratishdagi ahamiyatini ochib berish va bu bilimlarni san’at pedagogikasi kontekstida qo’llash imkoniyatlarini aniqlashdir. Shu maqsadda asarlar bilan ishlashda rang massasi

elementlarining funksiyalari, ularning kompozitsiyadagi roli va vizual effektlari o'rganiladi. Tadqiqot natijalari nafaqat adabiyotshunoslik va san'atshunoslik sohasida, balki o'quv jarayonida ham tasviriy san'at darslarini samarali tashkil etish uchun muhim nazariy asos yaratadi.

Rang massasi masalasi tasviriy san'atda obraz va kompozitsiya uyg'unligini yaratishda asosiy vositalardan biri hisoblanadi. Rangning zichligi, joylashuvi va tonallik nisbatlari badiiy ifodaning estetik jihatlarini shakllantiradi. Alisher Navoiy asarlarida rang massasi masalasi o'ziga xos tarzda aks etadi: u nafaqat adabiy matn orqali hissiyotlarni yetkazadi, balki vizual tafakkur orqali obrazlarni yanada jonli qiladi. Tadqiqotda rang massasi tushunchasi bilan bog'liq san'atshunoslik nazariyalari tahlil qilinib, ularning Navoiy ijodida qanday tatbiq etilgani o'rganildi.

Navoiy asarlarida rang massasi bilan ishlashning birinchi jihat – badiiy obrazning psixologik ta'siri. Ranglar turlicha hissiy holatlarni uyg'otadi, masalan, iliq ranglar – ilqlik va quvonch, sovuq ranglar esa hushyorlik va sokinlik hissini beradi. Navoiy g'azallarida va dostonlarida rang massasi obrazlarning ichki dunyosini, ruhiy kechinmalarini ifodalashda muhim ahamiyatga ega. Masalan, tabiat tasvirlari, gul va bog' manzaralari rang massasi orqali obrazlarning kayfiyatini kuchaytiradi, voqelikni yanada jonli qiladi. Rang massasi yordamida shoir o'quvchining e'tiborini markaziy obrazga yo'naltiradi va matnning badiiy ritmini belgilaydi.

Ikkinchi jihat – kompozitsion muvozanat va vizual ritm. Rang massasi kompozitsiyadagi nisbat va shakllar bilan uyg'unlashganda asarda muvozanat va ritm hosil bo'ladi. Navoiy asarlarida bu xususiyatlar she'riyat va hikoya tuzilishida ham aks etadi. Rang massasi orqali shoir matnga uch o'lchovli tuyg'u beradi, vizual taassurot orqali obrazlarni jonlantiradi. Tadqiqotda shuni aniqlash mumkinki, rang massasi bilan ishlash nafaqat san'atshunoslik nazariyasi nuqtai nazaridan, balki pedagogik jarayonda ham muhim vosita hisoblanadi.

Uchinchi jihat – rang massasi va simbolika. Navoiy asarlarida ranglar ko'pincha ma'noni kuchaytiruvchi vosita sifatida ishlatiladi. Masalan, qizil rang muhabbat va ehtirosni, moviy rang tinchlik va samimiylilikni ifodalaydi. Rang massasi orqali shoir obrazning ma'nosini yanada chuqurlashtiradi va o'quvchi ongida badiiy tasvirni mustahkamlaydi. Tadqiqotda aniqlanishicha, rang massasi bilan ishlash san'atshunoslik, estetika va psixologiya prinsiplariga tayanadi, shuning uchun u Navoiy ijodida ham mukammal uyg'unlik hosil qiladi.

To'rtinchi jihat – pedagogik ahamiyati. Rang massasi masalasini tadqiq qilish nafaqat adabiyotshunoslik, balki san'at pedagogikasi uchun ham muhimdir. Tasviriy san'at darslarida rang massasi tushunchasini o'rgatish orqali o'quvchilar obrazlarni anglash, vizual tafakkur va badiiy didini rivojlantirish imkoniga ega bo'ladilar. Navoiy asarlarida rang massasi bilan ishlashning nazariy jihatlarini o'rganish, darslarda rang

va kompozitsiya bilan ishlashning samarali usullarini ishlab chiqishga yordam beradi. Shu nuqtai nazardan, rang massasi masalasi nafaqat badiiy ifoda, balki pedagogik vosita sifatida ham qadrlanadi.

Beshinchi jihat – tarixiy va madaniy kontekst. Navoiy ijodidagi rang massasi masalasi o‘z davrining madaniy va san’at an’analarini bilan chambarchas bog‘liq. Ranglarni ishlash uslublari, kompozitsion yondashuvlar va vizual effektlar o‘sha davrning estetik qarashlarini aks ettiradi. Tadqiqot davomida Navoiy asarlaridagi rang massasi masalasi tarixiy kontekstda tahlil qilindi va uning zamonaviy tasviriy san’at bilan bog‘liqligi ko‘rsatildi. Bu esa rang massasining nafaqat badiiy, balki madaniy va tarixiy ahamiyatini ochib beradi.

Shuningdek, rang massasi bilan ishlashning amaliy jihatlari ham e’tibordan chetda qolmaydi. Tadqiqotda Navoiy asarlarida rang massasini tahlil qilish orqali kompozitsion yechimlar, ranglarning kontrast va uyg‘unligi, obrazlarning vizual ifodasi aniqlanadi. Bu nafaqat adabiy asarlarni o‘rganishda, balki tasviriy san’at darslarini tashkil etishda ham muhim ahamiyatga ega. Rang massasi tushunchasi orqali o‘quvchilar badiiy tafakkurini rivojlantiradi, kompozitsiya va estetik qarashlarni mustahkamlaydi.

Natijada, rang massasi masalasi Navoiy asarlarida tasviriy san’at nuqtai nazaridan o‘rganilganda, uning badiiy, psixologik, kompozitsion va pedagogik ahamiyati aniq namoyon bo‘ladi. Rang massasi orqali asardagi obrazlar yanada jonli va hissiy, kompozitsiya muvozanatli va ritmik bo‘ladi, shuningdek, o‘quvchilarda estetik tafakkur va vizual didni rivojlantirish imkoniyati yuzaga keladi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, rang massasi bilan ishlash nafaqat Navoiy ijodini chuqurroq anglash, balki san’at pedagogikasida samarali o‘quv metodlarini ishlab chiqish uchun ham muhim vositadir.

Ushbu tadqiqotda rang massasi masalasi tasviriy san’at nuqtai nazaridan Alisher Navoiy asarlarida tahlil qilindi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, rang massasi nafaqat badiiy obrazning ruhiy va hissiy ifodasini shakllantiradi, balki kompozitsion muvozanat, ritm va estetik uyg‘unlikni yaratishda ham muhim ahamiyatga ega. Navoiy ijodida rang massasi orqali voqelikni vizual anglash, obrazlarning psixologik chuqurligi va ularning hissiy holatini yetkazish imkoniyatlari mavjudligi aniqlanib, bu elementlarning adabiy va san’at pedagogikasi kontekstida qo‘llanilishi tavsiya etildi.

Tadqiqot davomida aniqlanishicha, Navoiy asarlarida rang massasi bilan ishlash shoirning badiiy didi va estetik qarashlari bilan chambarchas bog‘liq bo‘lib, u o‘quvchida vizual tafakkur va badiiy tasavvurni rivojlantirishda samarali vosita sifatida xizmat qiladi. Shu bilan birga, rang massasi tushunchasini tasviriy san’at darslarida o‘rgatish orqali o‘quvchilarda kompozitsion tafakkur, rang uyg‘unligi va estetik qarashlar shakllanishi mumkin.

Xulosa qilib aytganda, rang massasi masalasi nafaqat adabiy tahlil, balki tasviriy san'at va pedagogik jarayonda ham muhim ahamiyatga ega. Navoiy asarlaridagi rang massasi tahlili orqali badiiy obrazlarni anglash, san'atshunoslik va pedagogik metodlarni ishlab chiqish imkoniyatlari kengayadi. Shu nuqtai nazardan, tadqiqot natijalari nafaqat ilmiy, balki amaliy ahamiyatga ham ega bo'lib, zamonaviy san'at va adabiyotshunoslik tadqiqotlarida qo'llanishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Шавдиров С. А. Подготовка будущих учителей к исследовательской деятельности //Педагогическое образование и наука. – 2017. – № 2. – С. 109-110.
2. Shavdirov S. A. Selection Criteria of Training Methods in Design Fine Arts Lessons //Eastern European Scientific Journal. – 2017. – № 1. – С. 131-134.
3. Shovdirov S. Analyzing the sources and consequences of atmospheric pollution: A case study of the Navoi region //E3S Web of Conferences. – EDP Sciences, 2024. – Т. 587. – С. 02016.
4. Shavdirov S. Method of organization of classes in higher education institutions using flipped classroom technology //AIP Conference Proceedings. – AIP Publishing LLC, 2025. – Т. 3268. – №. 1. – С. 070035.
5. Шавдиров С. А. Ўқувчиларда тасвирий саводхонликка оид ўқув компетенцияларини шакллантиришнинг педагогик-психологик жиҳатлари //Современное образование (Узбекистан). – 2017. – № 6. – С. 15-21.
6. Shovdirov S. A. Tasviriy san'atni o'qitishda o'quvchilarning sohaga oid o'quv kompetensiyalarini shakllantirish omillari //Inter education & global study. – 2024. – № 1. – С. 8-14.
7. Ibraimov X., Shovdirov S. Theoretical Principles of The Formation of Study Competencies Regarding Art Literacy in Students //Science and innovation. – 2023. – Т. 2. – № B10. – С. 192-198.
8. Шавдиров С. А. ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОМУ О. И ПРИКЛАДНОМУ ИСКУССТВУ //INTERNATIONAL SCIENTIFIC REVIEW OF THE PROBLEMS AND PROSPECTS OF MODERN SCIENCE AND EDUCATION. – 2018. – С. 84-85.
9. Shovdirov S. TASVIRIY SAVODXONLIKKA OID O'QUV KOMPETENSIYALARNI SHAKLLANTIRISHDA O'QUVCHILARNI MANTIQUIY VA ABSTRAKT FIKRLASHGA O'RGATISH //Евразийский журнал академических исследований. – 2023. – Т. 3. – № 12. – С. 193-196.

10. Baymetov B. B., Shovdirov S. A. Methods of Organizing Practical and Theoretical Classes for Students in The Process of Teaching Fine Arts //International Journal on Integrated Education. – 2023. – T. 4. – № 3. – С. 60-66.